

İNGİLİZ ELÇİSİ GEORGE CLERK'İN 1927 TÜRKİYE RAPORU (1927 YILI TÜRKİYE FİŞLEMELERİ)

Dr. Ufuk ERDEM*

ÖZET

İstihbarat genel olarak duyma, öğrenme, haber elde etme şeklinde ifade edilmektedir. Bir devletin dış politikası ve ulusal güvenliği için ihtiyaç duyulan, yabancı devletler, bu devletlerin ajanları ve diğer unsurlarına ilişkin bilgilerin toplanması dış politikanın uygulanmasını kolaylaştıran unsurlardır.

İngiltere dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de önemli kişiler üzerinde raporlar tutturmuş, dönem dönem dış politikasını bu raporlar doğrultusunda şekillendirmiştir.

Bu çalışma Ankara’daki İngiltere Büyükelçisi George R. Clerk’in Türkiye’nin önde gelen kişileri hakkındaki görüşlerini/fişlemelerini içermektedir.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, Fişleme, Türkiye, İngiltere, lider kişilik, casusluk.

ABSTRACT

Intelligence, generally organization and process, beside tehes information and product are emphasized. Intelligence can be described as; the collecting and processing of that information about foreign countries and their agents which is needed by a government for its foreign policy and for national security, the conduct of non-attributable activities abroad to facilitate the implementation of foreign policy, and the protection of both process and product, as well as persons and organizations concerned with these, against unauthorized disclosure.

England, as in many parts of the world the important people in Turkey insisted on reports from time to time have shaped its foreign policy in accordance with this report.

This study, British Ambassador George R. Clerk’s in Ankara, Turkey’s leading personalities opinion/spying on contains.

Key Words: Intelligence, spying on, Turkey, England, leading personalities, espionage.

---

* Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Giriş

1926-1933 yılları arasında İngiltere'nin Türkiye büyükelçiliği görevini yürüten George Clerk temsilcilik faaliyetinin yanı sıra 1927 yılında tutmuş olduğu özel bir raporda o dönem Türkiye'nin önde gelen devlet adamlarını fişlemiştir. Elçinin tutmuş olduğu rapor daha çok asker ve siyasetçiler ile ilgili olup belirli alanlarda dış politikaya katkı sağlaması için İngiltere Dışişleri Bakanı Austen Chamberlian'a gönderilmiştir.

Clerk'in 1927'de Türkiye'de siyasi hayata yön veren kişiler hakkında tutmuş olduğu raporda¹ öncelikli olarak ilgili kişinin kariyeri hakkında bilgi verilmekte² ve karakter analizi, fiziksel özellik, siyasi görüş, yabancı dil bilgisi, ailevi durum gibi tahliller yer almaktadır. Alfabetik bir dizine sahip olan raporun,³ Clerk tarafından gazetelerden, kendi şahsi izlenimlerinden ve yapmış olduğu bir takım görüşmelerden derlendiği anlaşılmaktadır.

George Clerk'in Türkiye Raporu:

Abdulhalik Mustafa (Renda) Bey: Tahmini olarak 1870'de Yanya'da doğdu. Arnavutça konuşan bir aileye mensuptur. Yanya'da ve İstanbul Mülkiye Mektebi'nde eğitim gördü. Bir evlilik vasıtasıyla Talat Paşa ile akraba olmuştur. 1910-11'de Üsküp, 1914-15'de Van ve 1916-17'de Halep valiliği yaptı. Mütarekeye kadar iç işleri müsteşarlığı görevini yürüttü. Savaş sırasında Halep'teki faaliyetleri nedeniyle Mayıs 1920'de tutuklandı ve Malta'ya sürüldü. Tenis ve briç oynamayı bilir. Avrupalıları iyi tanıdığı için 1923'de İzmir Valisi oldu. 1924-26 yılları arasında birkaç defa Maliye Bakanlığı'na yaptı. Abdülhalik Bey iyi derecede Yunanca ve Fransızca bilir. İdare yeteneği olan biridir. Hızlı yükselişini Talat Paşa ile olan akrabalık ilişkisine borçludur. Hiçbir zaman İttihat ve Terakki'nin önemli bir üyesi olmadı. Mustafa Kemal'in güvendiği biridir.

Dr. Adnan (Adıvar): 1880'de doğdu. Almanya'da tıp eğitimi aldı ve Talat Paşa'nın tıbbi danışmanı oldu. Savaş sırasında İttihat ve Terakki üyeliğini sürdürdü. 1919'da İstanbul'da Kızılay Derneği'nin genel sekreterlik görevini yürüttü. Ocak 1920'de Ankara'ya gitti ve kısa sürede Mustafa Kemal'in dikkatini çekerek Sağlık Bakanlığı görevine getirildi. Ağustos'ta geçici olarak İçişleri Bakanı ve Mart 1921'de Meclis Başkan Yardımcısı oldu.

¹ **The National Archives**, Foreign Office, 371/12321.

² Rapordaki kariyer anlatımlarında dönem dönem küçük tarih hataları yapılmıştır. Ancak bu tarih yanlışları çalışmanın bütünlüğünü değiştirecek bir duruma yol açmadığı için herhangi bir değişiklik yapılmadan elçinin beyan ettiği tarihler verilmiştir.

³ Rapor alfabetik sıralanmakla beraber elçi Türkçe "C" harfi ile yazılan isimleri "J" harfi ile yazmış ve sıralamayı bu şekilde yapmıştır.

Haziran 1922’de yeniden Sağlık Bakanı oldu ama temmuzda istifa etti. Haziran 1924’te Dışişleri Bakanlığı temsilcisi olarak İstanbul’a atandı. Avrupa’ya geçti ve Mustafa Kemal’e karşı olan Refet Paşa, Rauf Paşa ve İsmail Canbolat ile ilişki kurdu. Kasım 1924’te Cumhuriyet Halk Partisi’nden istifa etti ve yeni reformist partinin(Terakkiperver Cumhuriyet Halk Fırkası) başkan yardımcısı oldu. Sözde sağlık nedenleriyle Şubat 1926’da başkan yardımcılığı görevinden istifa etti ve Londra’ya gitti. Ağustos 1926’da Cumhurbaşkanının hayatına kastettiği (İzmir Suikastı) gerekçesiyle yargılandı. Aralık ayında Ankara’ya dönmek için izin istediği rivayet edilmektedir. Adnan Bey anayasaya bağlı hoş bir insandır. İyi bir kültüre sahip olduğu gibi iyi derecede Fransızca konuşur. İlmî ve dürüst bir kişilik olmasının yanı sıra tanınmış Türk romancısı Halide Edip ile evli olması onun ününe çok şey katmıştır. Milli Mücadele başlangıcında Mustafa Kemal’in yanında yer alıp güçlü bir destekçisi oldu ancak ılımlı ve anti-Bolşevik görüşleri onu şüpheli haline getirmiştir.

Ahmet Ferit (Tek) Bey: 1875’de Bursa’da doğdu. 1898’de Harbiye’den yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu. Daha sonra siyaset bilimi eğitimi için Paris’e gitti. 1908 sonrası Türkiye’ye döndü. İttihat ve Terakki’ye katılıp Kütahya Milletvekili oldu. İttihat Terakki’ye muhalif görüşleri dolayısıyla 1913 yılında İttihat Terakki tarafından sürgün edildi. Aralık 1918’de geri çağrıldı ve İttihat ve Terakki’ye eleştirilerine devam etti. 1919 yılında Damat Ferit Paşa hükümetinde Bayındırlık Bakanı oldu. Mustafa Kemal ile aynı düşünceleri paylaştığı için temmuz ayında istifa etti. Nisan 1920’de Milli Mücadele’ye katıldı ve kısa bir süre sonra Ekonomi Bakanı oldu. Eylül 1920’de Bakü Kongresi’ne katıldı ve Bolşevik eğilimler göstermeye başladı. Kasım 1921’de Ankara Hükümeti’nin temsilcisi olarak Paris’e gönderildi, Müttefiklere(İtilâf Devletleri) ilişkin saldırgan ifadeleri dolayısıyla Şubat 1923’te geri çağrıldı. Meclisteki muhalif görüşlerine rağmen Ekim 1923’de İçişleri Bakanı oldu. Hem meclisin hem de basının eleştiri oklarını üzerine çekmesine rağmen görevini Mayıs 1924’e kadar sürdürdü. Temmuz 1925’te Londra elçiliğine tayin edildi. Ferit Bey iyi derecede Fransızca ve Arapça biliyor. Ferit Bey fırsatçı ve oldukça vicdansız biridir.

Ahmet Muhtar(Mollaoğlu) Bey: 1871’de İstanbul’da doğdu. İstanbul’daki Fransız Okulu ve askerî mektepte eğitim aldı. 1891 yılından itibaren Dışişleri Bakanlığı bünyesinde çalışmaya başladı. Budapeşte ve Atina elçiliği yaptı. İttihat ve Terakki’ye katıldı ve 1913 yılında kısa süreli olarak Dışişleri Bakanlığı görevi yürüttü. 1917’de Kiev(Ukrayna) elçiliğine atandı ve Mart 1919’da Türkiye’ye dönüp İstanbul Milletvekili oldu. Temmuz 1920’de Anadolu’ya kaçıp Milli Mücadele’ye katıldı. Haziran 1923’te İstanbul Milletvekili

seçildi ve aynı yıl Moskova elçiliğine tayin edildi. Kasım 1924'te milletvekilliği görevini tercih ederek Türkiye'ye döndü. Muhtar Bey sıradan biridir. Akıcı şekilde Fransızca konuşur. Ortalama zekânın biraz üstüne sahiptir. Ruslara karşı güçlü bir sempati beslemektedir.

Ali (Çetinkaya) Bey: 1875'te Afyonkarahisar'da doğdu. Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkasya ve Mezopotamya'da savaşıp Ayvalık'ta Yunanlılara karşı mücadele etti. 1920'de Malta'ya sürgün edildi. 1923 yılında Halk Partisi'nden Afyon Milletvekili oldu. Mart 1924'te İstanbul'da parti teşkilatının başına getirildi. Kasım ayından Cumhuriyet Halk Partisi'nin genel başkan yardımcılığına getirildi ve halen daha bu görevi yürütmektedir. Mart 1925'te Ankara İstiklal Mahkemesi başkanlığına tayin edildi ve aynı yıl mecliste Halit Paşa ile kavga edip silahla paşayı vurdu ama kimse Ali Bey'e karşı bir girişimde bulunmadı. 1926 yılında devlet başkanına karşı İttihat ve Terakki üyelerinin yapmış olduğu suikast(İzmir Suikastı) yargılamalarında mahkeme başkanı görevine getirildi. Kasım ayından mecliste Milli Savunma Komisyonu Başkanlığına tayin edildi. Ankara'yı ziyaret eden bir İngiliz ziyaretçininin tabiri ile Ali Bey Ankara'daki yaşlı bir İskoç hayırsevere benziyor.

Ali Fethi (Okyar) Bey: 1877'de Makedonya, Ohri'de doğdu. 1903 yılında İstanbul'da askerî mektepten mezun oldu ve Makedonya'ya tayin edildi. Ateşli bir İttihat Terakki taraftarı olup Abdülhamit'in tepkisini çekti ve Selanik'e gönderildi. 1910-13 Sofya askeri ataşeliği yaptı. 1918 sonbaharında kısa bir süre İçişleri Bakanlığı yaptı ve siyasi nedenlerden dolayı Malta'ya sürüldü. Nisan 1921'de serbest kaldı ve Anadolu'ya geçtikten kısa bir süre sonra İçişleri Bakanı oldu. Temmuz-Ağustos 1922'de Paris ve Londra'ya görevli olarak gitti. 1923'te İstanbul Milletvekili seçildi ve iki ay bakanlar kuruluna başkanlık yaptı, cumhuriyetin ilanı konusu ortaya çıkınca istifa etti. Kasım ayında meclis başkanı oldu. 1924 Mayıs ayında İstanbul'daki Musul görüşmelerine sırasında Türk delegelerin başkanlığını yaptı. Musul sorunu ile bağlantılı olarak eylül ayında Brüksel'de Milletler Cemiyeti'nde Türkiye'yi temsil etti. Mart 1925 yılında çıkan Şeyh Sait isyanı sırasında Fethi Bey hükümeti kayıtsızlık gösterdiği için Fethi Bey görevden alındı ve Paris'e elçi olarak tayin edildi. Fethi Bey iyi bir şekilde Fransızca konuşur ve temelde ılımlı biridir. Karısı çok çekicidir.

Ali Fuat (Cebesoy) Paşa: 1882 yılında İstanbul'da doğdu, Girit kökenlidir. 1905 yılında askerî mektepten mezun oldu. 1908-11 yıllarında Roma Askeri Ataşesi olarak görev yaptı. Birinci Dünya Savaşı sırasında Filistin ve Kafkas cephelerinde savaştı. Kemalist harekete katılan ilk Türk generallerindendir. Mustafa Kemal'in en güvendiği kişiler arasında

yer alır ve bağımsızlık düşüncesine sahip biridir. 1920 yılında Moskova elçiliğine tayin edildi. 1923 yılında Ankara Milletvekili ve Meclis Başkan Yardımcısı oldu. Daha sonra Konya bölgesi genel müfettişi oldu ama Kasım 1924'te istifa etti. Bu tarihten sonra Rauf-Adnan-Refet karşıt grubuyla yakın ilişkiler kurdu. Halk Partisi'nden istifa ederek yeni partinin genel sekreteri oldu.(Terakkiperver Cumhuriyet Halk Fırkası) 1926 yılında İzmir'de Mustafa Kemal'e düzenlenen suikast dolayısıyla tutuklandı ama suçsuz bulunarak beraat etti. Halen daha aktif muhalefet yaptığına inanılmaktadır. Kasım ayında cumhurbaşkanı tarafından kabul edilmesi pek çok spekülasyona yol açtı. Ali Fuat Paşa dürüstlüğü ile ün salmış biridir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman generaller ile arası iyi değildi ve mütareke döneminde şiddetli bir anti-İngiliz olduğuna inanılmaktadır.

Ali Cenani Bey: 1885'de Antep'te doğdu. İstanbul Milletvekilliği yaptı. Antep Ermenilerine yapılan katliamlarda rolü olduğundan 1919'da Malta'ya sürüldü. Serbest kaldıktan sonra Kemalist harekete katıldı ve 1921'den beri Antep Milletvekilliği yapmaktadır. Kasım 1924'te Ticaret Bakanı oldu. Ali Cenani Bey 1925'te ticari mevzuatta yabancı sermaye ve Hıristiyan çalışanlara karşı aşırı milliyetçi olduğunu gösterdi. Mayıs 1926'da Ekonomi Bakanı ile yaşadığı ihtilaftan dolayı istifa etti. Antep bölgesinin önde gelen işadamlarından olup, iş çevresinde dürüst ve girişken biri olarak tanınır. Zengin ve etkili biridir aynı zamanda aktif, becerikli ve kurnaz biri ama kötü bir konuşmacı olarak tanımlanabilir. Amerikan Koleji'nde eğitim gören 2 kızı var.

Bekir Sami (Kunduh) Bey: 1868 yılında Kafkasya'da doğmuştur. Onun ailesi sonradan Amasya'ya yerleşmiştir. İstanbul'da ve Paris'te hukuk eğitimi gördü. 1898'de Türkiye'ye döndü ve Genç Türklere katıldı. Trabzon, Bursa, Beyrut, Halep valiliği yaptı. Nisan 1920'de Ankara'ya gitti ve kısa süre içerisinde Dışişleri Bakanı oldu. Aynı yıl birkaç defa Rusya'yı ziyaret etti ve Şubat 1921'de barış görüşmelerinde Ankara delegasyonunun başkanlığını yaptı. Londra, Paris ve Roma'da temaslarda bulundu. Ankara'ya döndükten sonra istifa etti. 1923'te Tokat Milletvekili oldu. Takip eden yıllarda muhalif eğilimleri olduğu için Halk Partisi'nden ayrıldı ve yeni kurulan partiye üye oldu.(Terakkiperver Cumhuriyet Halk Fırkası) 1926 yılında İzmir Suikastı'na katıldığı gerekçesiyle tutuklandı. İri yapılı bir adam, uzun boylu ve şişman, konuşmasında hafif bir pelteklik vardır. Liberal ve enerjikliğinden başka şiddetli bir Rus korkusu olup görüşleri ılımlıdır.

Fahrettin (Altay) Paşa: 1881'de İstanbul'da doğdu. Enver Paşa'nın sınıf arkadaşı olarak askeri mektepte eğitim aldı. Sonraki yıllarda aktif bir İttihat ve Terakki taraftarı

olmuştur. Ocak 1920'de Milli Mücadele'ye katıldı. 1923'te İzmir Milletvekili seçildi ve beşinci ordu birliğinin komutanı oldu. Ekim 1924'te ordudaki görevini tercih ederek milletvekilliğinden istifa etti. Kasım 1924'te Ali Fuat Paşa'nın istifası ile üçüncü ordu komutanı oldu. 1926 yılında muhalif paşaların hepsinden daha yüksek bir rütbeye (orgeneralliğe) terfi etti. Fahrettin Paşa kaba ancak dürüst biridir.

Fevzi Mustafa (Çakmak) Paşa: 1874'te İstanbul'da doğdu. 1898'de askerî mektebi bitirdi. Makedonya'ya görevlendirildi. Birinci Dünya Savaşı sırasında Gelibolu, Kafkasya, Filistin cephelerinde bulundu. Kasım 1919'da Mustafa Kemal ile ilişki kurmak üzere İstanbul Hükümeti tarafından görevlendirildi. Şubat ve Mart 1920'de İstanbul Hükümeti Milli Savunma Bakanlığını yürüttü. Kısa süre sonra Mustafa Kemal ile olan yakın ilişkisi dolayısıyla Anadolu'ya geçti ve Milli savunma Bakanlığı görevini üstlendi. Kemalist ordunun yönetim ve organizasyonunda büyük rol oynadı. 1923'te İstanbul Milletvekili seçildi. Kasım 1924'te milletvekilliğinden istifa etti ve ordudaki Genelkurmay Başkanlığı görevini tercih etti. Fevzi Paşa Birinci Dünya Savaşı süresince Enver Paşa'nın güvendiği bir isimdi, şimdi de Mustafa Kemal'in güvenini kazandığı anlaşılmaktadır. Fevzi Paşa özel konularda yönetime ilişkin olarak yetenekli bir subay olarak bilinmektedir. Halide Edip tarafından Fevzi Paşa iyi bir asker ama başka bir şey değil şeklinde ifade edilmektedir. Paşa ordu üzerinde ciddi bir etkiye sahiptir. Bir dönemler Panturanist olduğu gibi Panislamist bir görüşe de sahipti. Halifeliğin kaldırılması sırasında Mustafa Kemal'in tek rakibi olarak kabul edilmekteydi. Eski modadır, kadınlarını(eşi ve kızları) kimseyle görüşürmez.

Hamdi Mehmet (Arpağ) Bey: 1880 yılında doğdu. Mütareke boyunca İstanbul'da içişlerine bağlı Muhacir Komisyonu Başkanlığı'nı yürüttü. 1923'de Erzincan milletvekili oldu. 1924'de Türk-Yunan nüfus değişimi konusunda Türk delegasyonda görev aldı. Kısa boylu, Fransızca biliyor, zeki ve ılımlı biri.

Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey: 1881'de İstanbul'da doğdu. Türk Ocakları'nın kuruluşunda aktif görev aldı. Nisan 1920'de Ankara'da Mustafa Kemal'e katıldı. Daha sonraki yıl Kemalist gizli servisin başkanlığını yürüttü. Ocak-Nisan 1921'de Milli Eğitim Bakanı oldu. Hamdullah Suphi Türk Ocakları ruhunu taşıyan idealist bir Panturanisttir. O modernizm taraftarıdır ve soğukkanlı biri değildir.

Hasan (Saka) Bey: 1884'te Trabzon'da doğmuştur. Laz kökenlidir. İstanbul ve Paris'te eğitim aldı. Aralık 1919'da Trabzon Milletvekili oldu. Mart 1920'de Kemalist harekete katıldı. Mayıs 1921-Nisan 1922 tarihleri arasında Ekonomi Bakanlığı görevini

yürüttü. Kasım ayında finansal konularla ilgili olarak Lozan'da Türk delegeliği yaptı. Eylül 1923'te yeniden Ekonomi Bakanlığı görevine getirildi. Sağlık problemleri dolayısıyla Temmuz 1926'da bakanlıktan istifa etti. Ali Bey finans ile ilgili konularda kendini beğenmiş biridir. Çok iyi Fransızca bilir, özel gelir kaynakları olan kurnaz ve mizah yeteneğine sahip biridir.

Hasan Fehmi (Ataç) Bey: 1877'de Gümüşhane'de doğdu. İstanbul'da eğitim aldı. 1913-18 yıllarında Gümüşhane Milletvekilliği yaptı. Nisan 1919'da Kemalist harekete katıldı. Nisan 1922'de Ekonomi Bakanı oldu. 1923 yılında Gümüşhane Milletvekili seçildi. Mustafa Kemal'in bakanlık temsilciliğini yapmasının dışında önemli bir adam değildir.

Hulusi Fuat (Demirelli) Bey: 1885'te İstanbul'da doğdu. Dışişleri Bakanlığı'na mensup bir bürokrattır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Berlin ve Viyana'da çalıştı. Hulusi Fuat Bey Deli Fuat Paşa'nın oğludur. Mahmut Muhtar Paşa'nın kızıyla evlidir. Hulusi Bey'in eşi mükemmel bir dil bilimci olup çok hoş bir kadındır.

Hüseyin Rauf (Orbay) Bey: 1877'de İstanbul'da doğdu. Deniz subayıdır. Balkan Savaşları sırasında "Hamidiye" komutanı olarak tanındı. Mondros Mütarekesi'nin Türk imzacılarından biridir. Politik sebeplerden dolayı Malta'ya sürgün edildi. Serbest kaldıktan sonra Kasım 1921'de hemen Ankara'ya gitti ve Bayındırlık Bakanı oldu. Ancak Mustafa Kemal ile yaşadığı görüş ayrılıklarından dolayı iki ay sonra istifa etti. Mart 1922'de Meclis Başkan Yardımcısı oldu. Temmuz 1923'de İstanbul Milletvekili seçildi. Halifeliğin kaldırılması sürecinde Rauf Bey muhalif bir tavır takındı ve bir anlamda muhalefetin liderliğini üstlendi. Halk Partisi'nden istifa ederek Mart 1925'de yeni partinin(Terakkiperver Cumhuriyet Halk fırkası) başkan yardımcılığına seçildi. 1926 yılında Mustafa Kemal'e düzenlenen suikast içerisinde yer aldığı gerekçesiyle 10 yıl kürek cezasına mahkûm edildi. Ancak yargılama öncesinde ülkeyi terk edip Londra'ya Adnan Bey'in yanına gitmiştir. Hâlen daha muhalif eğilimlere sahip olduğu bilinmektedir. Hüseyin Rauf Bey Mustafa Kemal'e karşı olan muhalefetin lideridir. Çok iyi derece İngilizce, Almanca ve Fransızca bilmektedir. İlimli biri olup Malta'ya sürgün edilmeden önce İngiliz taraftarıydı. Yaşadıklarının sonucu olarak çok acı tecrübelerle sahip oldu ancak bu dönemi geride bıraktı ve İngiliz taraftarlığına geri döndü.

İbrahim Tali (Öngören) Bey: Birinci Dünya Savaşı sırasında doktor olarak hizmet etti. 1926'da Diyarbakır Milletvekili oldu. Mayıs ayında İstanbul'da Halk Partisi'nin Genel

Müfettişi tayin edildi ve böylelikle geniş bir yetkiye sahip oldu. Belirgin bir şekilde Bolşeviklere sempatisi olduğu rapor edilmektedir.

İsmet (İnönü) Paşa: 1880 yılında babasının küçük bir toprak sahibi olduğu İzmir’de doğdu. Askerî mektepte eğitim aldı ve 1906-12’de Trakya ve Yemen’de çalıştı. 1922 yılında Türk delegesi olarak Mudanya Konferansı’na katıldı. Kasım ayında Dışişleri Bakanı ve Türk delegasyonunun başkanı olarak Lozan’a gitti. Temmuz 1923’te Türkiye adına Lozan Barış Antlaşması’nı imzaladı. Kasım 1923’te Başbakan oldu ve Dışişleri Bakanlığı ile birlikte bu görevi yürüttü. Hastalığından ve bir yönetici olarak popülerliğini kaybetmesinden dolayı Kasım 1924’te başbakanlıktan istifa etti. 1925 Şeyh Sait İsyanı sırasında Mustafa Kemal tarafından yeniden görev başına çağrıldı ve Başbakan oldu. Gazi’nin (Mustafa Kemal) Latife Hanım’dan boşanmasına karşı çıktığı için Mustafa Kemal ile aralarında gerginlik ortaya çıkmıştır. İsmet Paşa ve ordusu 1922 yılında Yunanlılara karşı yorulmak bilmeden çarpıştı ve nihayetinde ulusalcı güçlerin galip gelmesinde önemli bir rol üstlendi. Lozan’da kendisinin nasıl inatçı bir müzakereci olduğunu gösterdi. Saygılıdır ve asla kızgınlık belirtisi göstermez, ancak ağır işitme probleminden muzdariptir. O son dört yıldır olduğu gibi Mustafa Kemal’in güvenini kazanmış ulusalcı liderlerden biri olarak cumhurbaşkanının sağ koludur. Halide (Adivar) Hanım’ın Temmuz 1926’daki bir ifadesine göre “İsmet Paşa Gazi’ye tam bağlı birisidir ve tek istediği herkesi asmaktır.”

Cafer Tayyar (Eğilmez) Paşa: 1883’te fakir bir Arnavut ailenin çocuğu olarak Priştine’de doğmuştur. Zengin hayırsever bir Arnavut tarafından askeri mektebe gönderildi. Makedonya’da çalıştı ve 1907 yılında İttihat ve Terakki’ye üye oldu. Çanakkale’de ve Kuzey Kafkasya’da birlik komutanlığı yaptı. Mütareke sırasında şiddetli bir anti-İngiliz olduğunu gösterdi ve Yunan işgaline karşı gelmek için 1920’de Edirne’de bir örgüt kurdu. Bu tarihten sonra Edirne kahramanı olarak tanınmaktadır ve 1923’te Edirne milletvekili oldu. 1924’te Doğu Vilayetleri Komutanı oldu ancak Mustafa Kemal ona karşı duyduğu ilgi giderek soğumaya başladı. Kasım ayında askeri görevinden istifa ederek milletvekilliğini tercih etti. Aralık ayında Halk Partisi’nden ayrılarak muhalif partiye katıldı. 1926 Temmuz’unda ordu üzerindeki etkisi dolayısıyla Ali Fuat, Refet ve Kazım Karabekir Paşalar ile birlikte İzmir Suikastı’na katıldığı gerekçesiyle tutuklandı. Cafer Tayyar Paşa adil, dürüst ve Edirne’de kazandığı deneyimler sonucu şiddetli bir Yunan düşmanıdır.

Cemil (Uybadın)Bey: 1885’te doğdu. Askeri bir kariyere sahiptir. 1906’da Abdülhamit’e muhalefetten Selanik’te tutuklandı. Çatalca’da Yunanlılara karşı duran

birliklerin komutanlığını yaptı. 1923'te Tekirdağ Milletvekili seçildi. Mayıs 1924'te Halk Partisi'nin Genel Sekreteri ve Ocak 1925'te İçişleri Bakanı oldu. Hâlen daha bu görevini sürdürüyor. Cemil Bey zeki birisi olup çok az Fransızca konuşmaktadır. Bakanlık görevini sürdürmesinden anlaşıldığına göre kabinenin etkili üyelerindedir.

Cevat (Çobanlı) Paşa: 1873'te İstanbul'da doğdu. Eğitimini Galatasaray Lisesi ve askeri mekteplerde aldı. 1893'te sultanın yaveri oldu. Babasının saraydaki etkisinden dolayı askeri çalışmalarını tamamlamak üzere Almanya'ya gönderildi. 1913'te Çanakkale'de 1918'de Filistin'in Türklerin elinden çıkması sırasında Filistin ordusunda görevliydi. 1920'de Malta'ya sürüldü. Kasım 1921'de tahliye olduktan sonra Ankara'ya gitti. Ocak 1922'de Irak sınırına yakın Türk birliklerinin komutanlığına getirildi. 1924'te askerlik görevinden istifa ederek milletvekilliğini tercih etti. Cevat Paşa iyi derecede Fransızca ve Almanca konuşuyor. Alman hayranı ve fırsatçı biridir. Eski moda biridir, az içki içer, Çanakkale'de onun emrinde çalışan Mustafa Kemal Paşa'nın kıskanç biri olduğunu belirtmektedir.

Cevat Abbas (Gürer) Bey: 1890'da doğdu. 1919'un başlarından itibaren Mustafa Kemal'in yaverliğini yaptı ve aynı zamanda Bolu Milletvekili seçildi. 1924'te Türk Hava Kurumu Başkanlığı'na getirildi. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ile yakın irtibatını sürdürüyor.

Kazım (İnanç) Paşa: 1879'da Diyarbakır'da doğdu. Askeri mektepte eğitim aldı. 1920'de Mustafa Kemal'e katıldı. Kazım Paşa Limon Von Sanders tarafından çalışkan ve iyi eğitilmiş bir subay olarak ifade edilmiştir.

Kazım (Özalp) Paşa: 1884'te Köprülü(Veles)'de doğdu. Askeri kariyerin yanı sıra İttihat ve Terakki'nin sadık bir üyesi oldu. 1922 yılında Savunma Bakanlığı görevine getirildi. Kasım 1924'ten beri Meclis Başkanlığı görevini yürütmektedir. Kazım Paşa oldukça iyi bir eğitim almıştır ve orta derecede Fransızca bilmektedir. İnatçı biridir ancak karakter olarak güçlü değildir. Sağlık sorunları bulunmaktadır. Ulusalçı mücadele sırasında anti-Alman ve anti-Boşevik, anti-Yunan olduğunu açık ve güçlü bir şekilde gösterdi.

Kazım Karabekir Paşa: 1878'de fakir bir ailenin çocuğu olarak Manastır'da doğdu. Askeri mektepte okudu. Savaş sırasında çeşitli görevlerde bulundu. Ankara Hükümeti Eylül 1921'de Bolşeviklerle yapılan Kars Konferansı'nda paşanın Bolşevik yanlısı eğilimlerine doğudaki etkisinden çekindiği için hoşnutsuz bir şekilde sessiz kaldı. Enver Paşa'nın

Anadolu'ya girme tehlikesine karşı doğu illerindeki faaliyetleri konusunda tam yetki aldı. Nihayetinde Kasım 1922'de Ankara'ya gitti ve bir süre işsiz kaldı. (Muhtemelen Mustafa Kemal'in kıskançlığından dolayı) Daha sonra askeri müfettiş oldu. 1923'te İstanbul Milletvekili seçildi, Kasım 1924'te askerlik görevinden istifa etti. Muhafif görüşe katılarak Halk Partisi'nden istifa etti. Mart 1925'te muhafif partinin(Terakkiperver Cumhuriyet Halk Fırkası) genel başkanı oldu. 1926'da İzmir Suikastı dolayısıyla tutuklandı. Ancak olayla ilişkisinden ziyade muhtemelen muhafif bir lider olarak ordu üzerindeki etkisinden çekinildiği için tutuklandı. Rawlinson Kazım Karabekir için şöyle diyor: "Kazım Karabekir Paşa benim tanıdığım en iyi birinci sınıf Türk askeridir. Kimse bir orduyu onun idaresinden daha iyi yönetemez." Çabuk kavrayan parlak bir zekâyâ sahip, askerliğin her dalında usta ve verilen görevler konusunda vicdani sorumluluk taşır. Ulusal başarıda doğu ordusunu kullanarak başarı kazandığı için yaptığı iş basit gösterilmektedir. Ancak hâlen daha Türk Ordusu üzerinde büyük bir etkiye sahiptir.

Mahmut Esat (Bozkurt) Bey: 1896'da İzmir'de doğdu. Hukuk eğitimi aldı. 1919 yılına kadar İzmir'de avukatlık yaptı. Mayıs 1920'de Ankara'ya gitti ve bir sonraki ay İzmir Milletvekili olarak meclise katıldı. Ekonomi Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı görevlerini yürüttü. İyi derecede Fransızca, Almanca ve Yunanca konuşur. Anayasa Hukuku alanında Türkiye'nin en önemli kişilerinden sayılır. Ceza Kanunu'nun tanıtımında büyük bir çaba gösterdi. Türk aile hayatından devrim sayılacak Medeni Kanun ve Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girmesinde çok önemli rol oynadı.

Mehmet Recep (Peker) Bey: 1880'de doğdu. Eski bir ordu mensubudur. 1922'de Halk Partisi'nin Genel Sekreteri oldu ve böylelikle önemli bir güç elde etti. Mayıs 1924'te İçişleri Bakanı oldu ve partinin sekreterliğinden istifa etti. Mart 1925'te Savunma Bakanı oldu ve hâlen bu görevi yürütmektedir. Recep Bey Milli Mücadele'nin sonlarına kadar tanınan biri değildi. Mevcut konumunu cumhurbaşkanı ile kurduğu dostluğa borçludur. O hırslı, kararlı ve daima başbakan olmayı arzulayan biridir. Halide (Edip) Hanım'a göre o hiçbir yeteneği olmayan sadece Gazi'ye hizmet etmeye hazır bir araçtır.

Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa: 1880'de Selanik'te doğdu. Arnavut bir baba ve Türk bir annenin oğludur. Selanik ve İstanbul askeri mekteplerinde eğitim aldı, 1905 yılında yüzbaşı oldu. 1907 yılında Şam'a sürgün edildi. Selanik'te görev yaptığı dönemde İttihat ve Terakki'ye katıldı. 1910-11'de Trablus'ta görev aldı; 1913'te yaverlik ve Sofya askeri ataşeliği yaptı. Kasım 1914'te Gelibolu'da birlik komutanlığı yaptı ve Liman von Sanders'in

emirlerine karşı çıkararak 1915 yılında Anafartalar'da kendini gösterdi. Daha sonra aynı yıl Enver Paşa ile ters düşerek 1917 yılına kadar aktif bir görev alamadı. 1917-18 Filistin önlerinde iki kez yedinci orduya kumandanlık etti, ama von Falkenhayn, Liman von Sanders ve Enver Paşa ile olan anlaşmazlığı devam etti. Mayıs 1919'da artan ulusalcılık eğilimlerini önlemek için Anadolu'ya gönderildi ve Samsun'a ulaştığı zaman ulusalcı hareketin lideri oldu. 18 Temmuz'da ordudan istifa etti, 27 Temmuz'da Ulusal Erzurum Kongresi'ni topladı. Kasım'da ikinci ulusal kongre Sivas'ta toplandı ve aralık ayında Ankara'ya gitti. Takip eden aylar boyunca Nisan 1920'de Ankara'da bağımsız bir hükümet kurulduğu İstanbul Hükümeti'ne kabul ettirmeye çalıştı. Mayıs ayında ilk meclisin başkanı oldu ve ulusalcı ordunun kurulmasına yönelik çalışmalarını sürdürdü. 1921'de Ankara'da Rus ve Afgan elçilerini kabul etti. 1922'nin başlarında mecliste zorlu süreçler oldu ama o sınırlı periyotlarla diktatörlük(başkomutanlık) süresini uzatıp ağustos-eylül aylarında Yunanlılara karşı ulusalcı hareketi zafere taşıyarak başarı gösterdi. Kasım ayında saltanat kaldırılarak meclisin varlığı güvence altına alındı. Bu adım mecliste muhalefeti doğurdu, Nisan 1923'te muhalefet meclis dışında kaldı. Takip eden seçimde Mustafa Kemal Ankara Milletvekili oldu ve büyük ölçüde Kemalist adaylar meclise girdi. Mustafa Kemal ağustosta yeniden meclis başkanı seçildi ve eylül ayında bir kabine krizi ortaya çıkınca cumhuriyeti ilan ederek cumhurbaşkanı oldu. 1924 Mart ayı başlarında halifelik kaldırıldı. Cumhurbaşkanı olarak hükümetin politikasını belirlemekte ve bütün idareciler onun kontrolü altındadır. Mustafa Kemal İttihat ve Terakki'nin politikalarını devam ettirmekle beraber bir çok noktada getirilen yeniliklerin uygulayıcısıdır. Bir çok yere sayısız yurt gezisi yaptı ama İstanbul'a gitmedi. 1922'de evlendiği karısı Latife Hanım'dan Ağustos 1925'te boşandı. Aynı yıl fesin kaldırıldığı ilan edildi. 1926 yazında İzmir'de Mustafa Kemal'e yapılması düşünülmüş bir suikast girişimi tespit edildi ve sonuç olarak pek çok muhalif lider asıldı. Mustafa Kemal Paşa, solgun tenli ve çelik gri gözleri ile sabit bir ifadeye sahip ve yaklaşık 5 feet 7 inch* boyundadır. Keskin ve güçlü yüz hattına sahip, şimdilerde kilo almaya başlamış. Konuşması etkileyici bir özelliğe sahip ama kişisel olarak çok az bir çekim gücü var. Oldukça iyi bir liderdir, üstün zekalıları gibi kıskançtır ve muhalefete tahammül edemez. İlk zamanlardan beri alkol kullanır ve hâlâ sık sık bu alışkanlığını sürdürür. Buna karşın çelik gibi bir bünyesi vardır.

Mehmet Münir (Erteğün) Bey: 1875'te doğdu. İstanbul'da mülkiye mektebinde ve hukuk okulunda eğitim aldı. Hukuk doktorası yaptıktan sonra 1916 yılına kadar Bab-ı Âli

---

* 1 feet: 30.24 cm, 1 inch: 2.54 cm. Bu hesap göre çıkan sonuç; 170.18 cm.

hukuk danışmanlığı yaptı. Brest Litovsk Konferansı'na katıldı. Aralık 1920'de Anadolu ile uzlaşma arayan İzzet Paşa maiyetinde yer aldı. Bu görüşmeler sırasında ulusalcı hükümet tarafına geçti ve hükümetin hukuk danışmanı oldu. Lozan Konferansı'nda Dışişleri Bakanlığı hukuk danışmanlığı yaptı. Daha sonra Bern (İsviçre) elçisi olarak görevlendirildi. Münir Bey iyi bir avukat ve oldukça basit eski moda bir Türk memurudur. O dürüstlüğüyle tanınmış ve Lozan Konferansı sırasında İngiliz delegeler üzerinde iyi bir etki bırakmıştır.

Mustafa Necati (Uğural) Bey: Şimdiye kadar İzmir'de küçük bir avukattı. 1923'te İzmir milletvekili seçildi ve kasım ayında Ankara Hükümeti'nin Bayındırlık ve İskân Bakanı oldu. İstiklal mahkemelerinde görev yaptı. 1925 Aralık ayında İmar ve İskân Bakanı oldu ve halen bu görevi yürütmektedir. Sınırlı bilgiye sahiptir. Fransızca bilmiyor ve muhtemelen Türkiye'nin dışına hiç çıkamamıştır. Çok özenli biri değil ama enerjik ve güçlüdür. Modernleşme heveslisidir ve Gazi'nin arkadaşıdır.

Nurettin (Konyar) Paşa: 1875'te İstanbul'da doğdu. 1894 yılında askeri okuldan ayrıldıktan sonra 1909 yılına kadar Sultan Abdülhamit'in yaveri oldu. Birinci Dünya Savaşı sırasında Çanakkale ve Irak'ta savaştı, Enver Paşa üzerinde kıskançlık uyandırdığı söyleniyor. 1918'de İzmir askeri komutanı oldu ve Şubat 1919'da İzmir Valisi olduysa da bu görevi bir ay sürdü. Mayıs 1920 yılında Ankara ve İstanbul arasında uzlaşma çalışmalarında yer aldı. Takip eden ay Mustafa Kemal'e katıldı.

Nusret (Metya) Bey: Güney Arnavutluk kökenli, 1878'de doğdu. Mülkiye Mektebi'ndeki eğitiminden sonra hukuk eğitimi aldı. 1903'te Bab-ı Âli Hukuk Müşavirliği'nde katip oldu ve ardından yükselerek müşavir yardımcısı oldu. 1916'da Bab-ı Âli Hukuk Müşaviri oldu. 1921 yılında hukuk danışmanı sıfatıyla Tefik Paşa delegasyonu Londra'ya (Londra Konferansı) gitti. Lozan'da Türk delegasyonunda yer aldı. Dışişleri Bakanlığı'nın İstanbul temsilciliği ve 1924 yılına kadar da Ankara Hükümeti'nin Münir Bey ile birlikte hukuk danışmanlığı görevlerini yürüttü. Önemli biri değildir. Uluslararası hukuk dersi vermektedir. Çok sessiz, çok çalışkan birisidir ve en büyük zevki Fransızca hukukî eserleri incelemekten ibarettir. Onun eş ve kızları toplumdan uzak yaşar.

Rahmi (Arslan) Bey: 1874'te Selanik'te doğdu. Babası zengin bir Makedonyalı toprak sahibiydi. İstanbul Askeri Mektebi'nde eğitim aldı, daha sonra Paris'te hukuk ve siyaset okullarına gitti. Paris'te Genç Türkler(Jön Türk) ile bağlantı kurdu ve Selanik İttihat ve Terakki Komitesi'ne seçildi. Talat Paşa ile arkadaş ve İttihat ve Terakki Merkez Komitesi'nin en etkili üyelerinden biri oldu. 1914'te İzmir Valiliği'ne tayin edildi, savaş

boyunca görevini sürdürdü. Yunanlılardan nefret eder. Anti-Alman eğilimler gösterir. 1919'da politik nedenlerle tutuklandı ve Malta'ya sürüldü. 1921'de tahliye oldu ve Avrupa'ya gitti. 1924'te İzmir'e döndü, muhalif görüşleri dolayısıyla milletvekili olamadı. Muhalif görüşünde devam ederek 1926 sonbaharında Rusya'ya gitti. Aynı yıl cumhurbaşkanına karşı kurulan komplo (İzmir suikastı) dolayısıyla yargılandı ve on yıl hapse mahkûm edildi. Rahmi Bey çok zekidir. O güven verici görünür ama aslında güvenilmez biridir. İzmir'de vurgunculuktan büyük paralar kazandı. Hala daha önemli bir muhalif olarak kabul edilmektedir ve Türk rejiminin devrilmesi durumunda önemli bir göreve geleceği kesindir.

Refet (Bele) Paşa: 1877'de Arnavut bir ailenin çocuğu olarak Tırnova'da doğdu. 1898-1908 Makedonya jandarmasında çalıştı. 1908'de Hürriyet Ordusu'nun jandarma birliğini kumanda etti. 1916'daki Gazze savunmasıyla ünlendi ve 1918'de Filistin'de XIII. Ordu'yu kumanda etti. 1919'da Mustafa Kemal ile birlikte Samsun'a gitti. Eylül ayında Ulusalçı kuvvetlerin Konya'da, Mart 1920'de Aydın önlerinde kumandanlığını yaptı. Temmuz 1921 – Ocak 1922 tarihleri arasında ulusalçı hareketin Savunma Bakanlığını yaptı. Mudanya Konferans'ından sonra İstanbul'a giderek sultan hükümetini düşürerek ulusalçı otoriteyi İstanbul'da kurdu. 1923 Temmuz ayında İstanbul Milletvekili seçildi. Sonbaharda cumhuriyetin ilanı üzerine muhalif eğilimler göstermeye başladı. Halife ve Rauf Bey ile yakın temas halinde oldu. Mayıs 1924'te milletvekilliğinden istifa etti ve bundan sonra İstanbul'da yaşamaya başladı. Bu süreçte muhalif liderler ve Rauf Bey ile olan yakın ilişkilerini sürdürdü. Ekim ayında milletvekilliğinden istifasını geri çekerek Cumhuriyet Halk Partisi'nden istifa edip yeni kurulan partinin liderlerinden biri olarak muhaliflere katıldı. Temmuz 1926'da cumhurbaşkanına düzenlenen suikasta katıldığı iddia edildi ama sözde ordu üzerindeki saygınlığı dolayısıyla beraat etti. Ekim ayında politikadan ayrıldığını bildirdi ve nihayetinde kasım ayında milletvekilliğinden istifa etti. Siyasi yetenekleri olan Refet Paşa ulusalçı hareketin önde gelen liderlerden biridir. 1922 yılında İstanbul'da çok akıllı bir taktisyen olarak kendini gösterdi. Özel hayatı eleştirilmese bile gelecekte Türkiye'de herhangi bir muhalefet hareketinde önemli bir rol oynamak konusunda başarısız olabilir.

Mehmet Sabri (Toprak) Bey: Onun eski zamanlarına dair bilinen tek şey İttihat ve Terakki'nin umumi kâtipliğini yapmasıdır. 1919'da savaş zamanındaki faaliyetleri nedeniyle Malta'ya sürgün edildi. Temmuz 1923'te Saruhan Milletvekili seçildi ve Ağustos 1923'te Meclis Başkan Yardımcısı oldu. Mart 1925'te Tarım Bakanı oldu ve hala bu görevi

sürdürüyor. Sabri Bey kaba ama güler yüzlü biridir. Türkiye’de tarımın gelişmesi konusunda çok iyi fikirlere sahiptir. Kasım 1925’te gerçekleştirdiği Moskova ziyareti sırasında Rus yanlısı olduğuna dair güçlü işaretler verdi.

Saffet (Arıkan) Bey: Eski bir kurmay albaydır. 1912’de Yemen’de İzzet Paşa emrinde çalıştı. Savaş boyunca Mezopotamya ve Gelibolu’da hizmet etti. 1920’de askeri ateşe olarak Moskova’ya gönderildi. Temmuz 1923’te İzmit Milletvekili seçildi. Mustafa Kemal’in sadık bir destekçisi, iyi bir briç oyuncusu, çok hırslı ve girişken biridir.

Şükrü (Kaya) Bey: 1884 yılında hâlâ mülk sahibi olduğu Kos’ta doğdu. Adalet Bakanlığı’nda çalışmadan önce 1914’te sivil müfettiş olarak İzmir çevresinde Yunan tehcirine sebep olanları sorgulayan delegasyonun içinde yer aldı. Fikirlerin gelişiminde Talat Paşa’nın etkisi oldu. Mütarekenin başlangıcında Malta’ya sürgün edildi ve Mustafa Kemal ile kurtuluş mücadelesine katıldı. İlk Lozan Konferansı’nda Türk delegasyonu üyeliği yaptı. Ancak başarısız olunca 1923’te İzmir Belediye Başkanı oldu. Temmuz 1923’te Mentеше Milletvekili oldu. Ağustos 1924’te Tarım Bakanı, Kasım 1924’te Dışişleri Bakanlığı’na atandı. Mart 1925’te istifa etti ve meclis dışişleri komisyonu başkanlığına atandı ve hâlâ bu görevi yürütmektedir. O İri yapılı ama akılsız değil, oldukça da bilgili biridir. Şükrü Bey’in dışişleri politikalarında etkisi oldukça fazladır.

Suat (Davaz)Bey: 1878’de doğdu. Paris’te hukuk okudu ve 1912’de Bâb-ı Âli’de kâtip oldu. Talat Paşa’nın himayesinde hızlı bir şekilde yükseldi, konsolosluk ve ticari bölümler başkanı oldu. Mütareke boyunca Bâb-ı Âli’de genel idare müdürlüğü yaptı ama Ferit Paşa’nın iktidardan düşmesinden sonra istifa etti. 1923 yılında Ankara’da Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı oldu. 1924’te Roma temsilcisi oldu ve Nisan 1924 Roma Büyükelçiliğine tayin edildi. Suat Bey biraz agresif ve insan ilişkileri açısından sıkıcı biridir.

Tevfik Rüştü (Aras) Bey: Makedonyalı Türk bir ailenin çocuğu olarak 1885’te doğdu. 1909’da İttihat ve Terakki Komitesi’nin genel sekreterliğini yaptı. Balkan Savaşı süresince doktor olarak çalıştı ve Sırp tarafından esir edildi. 1920 yılında görevli olarak Rusya’ya gönderildi ve sonra Milli Mücadele sürecinde bir Ankara gazetesinde yöneticilik yaptı. Temmuz 1923 İzmir Milletvekili seçildi. Lozan Antlaşması’nın kabulü sırasında dışişleri komisyonunun sekreterliğini yaptı. Aynı yılın sonunda nüfus değişimi için Türk komisyonunun başkanlığına tayin edildi ve Türk tarafının çıkarlarını korumadığı için çeşitli eleştirilere maruz kaldı. Etabli konusu üzerine Eylül 1924’te istifa etti ama sonradan istifasını geri çekti ve Türk-Yunan anlaşmasının sonuçlandırılması için müzakerelere devam

etti. Mart 1925'te Dışişleri Bakanı oldu ve hala bu görevini sürdürmektedir. Musul sorununa yönelik olarak Avrupa'da çeşitli görüşmeler yaptı ve Haziran 1926'da Ankara Antlaşması imzalandı. Yaz ayı boyunca akrabalık ilişkisi (bacanak) bulunduğu Dr. Nazım'dan* dolayı siyasi gücü zayıfladı ama bu süreç geçici oldu. Kasım ayında Odessa'da M.Chicherin(Çiçerin) ile görüştüğünde eski siyasi gücüne ulaşmış gibiydi. Ancak aralık ayı yaklaştığında istifa edeceğine dair söylentiler çıkmıştı. Tefrik Rüştü Bey dağınık ve görünüşte soğuk biridir. Dengesiz ve boş konuşan biridir. Komünist eğilimleri var ama şuanda sadece Mustafa Kemal Paşa'dan gelen emirleri yerine getiren tam bir fırsatçıdır.

Yusuf Kemal (Tengirşenk) Bey: 1878'de Sinop'ta doğdu. Askeri okula gittiyse de 1901 yılında hukuk mektebine geçiş yaptı ve 1905'de mezun oldu. Kısa süreliğine Kastamonu Milletvekilliği yapmış ancak 1909 yılında muhaliflere katılmıştır. 1910 yılında istifa ederek Paris'e gitmiş ve iki yıl hukuk eğitim almıştır. Savaş sırasında İstanbul'da avukatlık yapmıştır. Kasım-Aralık 1919'da Adalet Bakanlığı Müsteşarlığı yaptı, Anadolu'ya uzlaşmacı olarak gönderildi ve Milli Mücadele'yi benimseyerek İstanbul'a dönmedi. 1920'nin başlarında Ekonomi Bakanı oldu. 1920-21'de Bakü Kongresi'ne katılarak Moskova ve Tiflis'te temaslarda bulundu. Mayıs 1921'de Dışişleri Bakanı oldu ve görev yaptığı dönemde Moskova ile yakın temas kurdu. Mart 1922'de Ankara barış delegasyonu başkanı olarak Paris ve Londra'da temaslarda bulundu. Sözde sağlık gerekçesiyle kasım ayında istifa etti. Haziran 1923'de Sinop Milletvekili seçildi ve takip eden ay Lozan Antlaşması'nı incelemek üzere dışişleri komisyon başkanlığına getirildi. Ocak 1924'de Londra Büyükelçisi oldu ama mayıs ayında istifa etti ve milletvekilliğini tercih etti. Kasım ayında meclis başkanlığı için Kazım (Özalp) Paşa'ya rakip oldu ama kaybetti ve o tarihten beri cumhurbaşkanı ile olan iyi ilişkileri dışında siyasi hayatta hiçbir önemli görevi olmamıştır.

Zekai Salih (Apaydın) Bey: Hayatının ilk yıllarına dair bir bilgi bulunmamaktadır. 1921'de Bekir Sami Bey'in barış delegasyonu üyesi olarak Londra'ya gitti. Takip eden yıl Lozan Konferansı'nda Türk ekonomi uzmanı olarak yer aldı. 1923'te Aydın Milletvekili seçildi ve Mart 1924'te Tarım Bakanı oldu. Eylül ayında Londra elçiliğine atandı. Ancak kendince İngiltere'ye Musul konusunda bir takım anlaşmalar önerince 1925 başlarında Ankara'nın talimatıyla geri çağırıldı. Mayıs ayında Moskova elçiliğine atandı. Kasım 1926'da Türk Dışişleri Bakanı ve M.Chicherin (Çiçerin) arasında yapılan görüşmelerde

---

* Dr. Nazım 1926 İzmir Suikastı'nın ardından tutuklandı ve idam edildi.

hazır bulundu. Zekai Bey Londra’da bulunduğu sırada Türk taraftarlarına yönelik nezaketsiz davranışlardan dolayı anti-İngiliz olmuştur. O kendinden başkasını düşünmeyen biridir.

Sonuç

İstihbarat kelimesinin Türkçe sözlük anlamı haber almadır. Ancak istihbarat terminolojisinde haber, sadece işlenmemiş bilgiyi ifade eder. İstihbarat ise, devlet tarafından belirlenen ihtiyaçlara karşılık olarak çeşitli kaynaklardan derlenen haber, bilgi ve dokümanların işlenmesi sonucu elde edilen üründür. Geleceği görebilmek, muhtemel sorunlar hakkında önceden bilgi sahibi olabilmek, olayların perde arkasındaki gerçeklere ulaşabilmek, ancak sağlıklı istihbarat üretimi ile mümkündür. İstihbaratın üretilebilmesi için sadece haberin, bilginin ve belgenin toplanması yeterli değildir. Elde edilen haberin bilginin ve belgenin belli bir sistematik içerisinde işlenmesi gerekir.⁴ Bir anlamda *her analiz, politika görevlilerine ve politika belirleme çalışmasına destek sağlamak için kendine özgü bir imkân sunar*.⁵ Bu nedenle rapora konu olan kayıtların İngiltere dış politikasını şekillendirmede bir araç olduğunu ifade etmek mümkündür.

---

⁴ <http://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>. (Erişim Tarihi: 20.10.2014)

⁵ Tuğrul Karabacak, “İstihbarat Biriminin Çalışma Yöntemleri”, **Avrasya Dosyası**, (Yaz 2002), Sayı:2, Cilt:8, İstihbarat Özel Sayısı, s.22.